

Bezpečnost není samozřejmost

O rozšiřování NATO, zajišťování národní bezpečnosti, rostoucím vlivu Ruska i Číny, oslabení amerického leadershipu, vlastizrádném chování Edwarda Snowdena a ignorování bezpečnostních hrozeb s Alexandrem Vondrou, ředitelem Centra transatlantických studií vysoké školy CEVRO Institut.

LIDSTVO I MNOHÉ

národy už mnohokrát doplatily na iluzi,
že nic nehrozí.

Spolu s Poláky a Maďary si připomínáme 15. výročí přijetí do NATO. A oslavovat se bude i na Slovensku, v pobaltských státech a v dalších zemích střední a východní Evropy, jelikož na letošek připadá i desáté výročí druhé vlny rozšíření NATO. Máme opravdu důvod k oslavám? Co nám členství přináší?

Členstvím v NATO získaly středoevropské země nejlepší bezpečnostní záruky v jejich moderní historii, o tom není žádných pochyb. Přesto redukovat letošní rok jen na oslavy a vzpomínky by bylo velkou chybou. Právě aktuální vývoj na Ukrajině názorně ukazuje, jak se mapa bezpečnostních rizik může velmi rychle překreslit.

ČR V NATO VÝSLEDKEM PŘÍLEŽITOSTI

Naše přijetí do NATO bylo tedy velkým úspěchem polistopadové politiky ...

Česko, Polsko a Maďarsko měly v devadesátých letech jedno velké štěstí. Se svými požadavky se totiž ocitly ve správnou dobu na správném místě. Spojily své síly a každá ze tří zemí nabídla unikátní přidanou hodnotu. Češi měli „zlatou Prahu“ a Václava Havla s jeho pohádkovým příběhem cesty z komunistického vězení na pražský Hrad. Poláci nastavovali morální zrcadlo za selhání Západu v Jaltě 1945 a do boje o nápravu nasadili v Americe svou početnou etnickou komunitu. Maďaři pak nabídli své území jako týl pro řešení balkánské krize. Zkrátka všechny tři státy společně využily ono příslovečné window of opportunity, okno příležitosti. Historická porážka komunismu i všeobecná euforie po konci studené války, leadership silných Spojených států i oslabené Rusko, úspěšné reformy ve střední Evropě i kooperativní duch na evropském Západě, to vše otevřelo cestu k rychlému rozšíření NATO.

Jaké v té době existovaly alternativy? Dnes při pohledu zpět se může zdát, že šlo téměř o samozřejmý vývoj.

Zpočátku to samozřejmě vůbec nebylo jednoduché. Američané nejprve váhali, v roce 1993 měli na stole alternativy třech možných postupů. První doporučoval „evolučně“ nechat iniciativu na Evropské unii. Druhý navrhoval vyčkávat, jak se bude chovat Kreml, a „reagovat“ až tehdy, pokud se vydá cestou agrese. Demokratický prezident Clinton společně s republikány ovládaným Kongresem se nakonec rozhodli prosazovat třetí, strategický scénář – nečekat a rozšířit NATO rychle a pod americkým vedením. Postupně přesvědčili Brity, Němce a Francouze a diplomatickou cestou otupili původní nesouhlas Jelcinova Ruska. Stejný scénář se pak opakoval pod vedením republikánského prezidenta Bushe v případě druhé vlny rozšíření. Klíčovou záležitostí byla především integrace Litvy, Lo-

tyška a Estonska, zemí, které měly tragickou zkušenost se sovětskou nadvládou a jejichž bezpečnostní záruky skrze NATO narážely na největší odpor Ruska.

NATO A KRIZE

Kdy se Vámi zmiňované window of opportunity začalo zavírat?

Situace se zásadně změnila v roce 2008. Na Západě propukla ekonomická krize, Spojené státy byly oslabené vojenskou intervencí v Iráku a hysterickým antiamerikanismem mezi některými evropskými spojenci. Ukrajina a Gruzie tehdy přijížděly na jarní summit v Bukurešti s nadějí, že dostanou perspektivu budoucího přijetí do NATO, ale odjely s nepořízenou. Prezident Bush, jemuž končilo druhé volební období, už neměl sílu projekt protlačit, když se Němci a Francouzi postavili proti. Geopolitika „tvrdé síly“ narazila ze strany Západu na své limity. Putinovo Rusko si novou situaci vyložilo tak, že má zelenou k akcím ve svém blízkém zahraničí. Ještě v létě téhož roku vyprovokovalo Gruzii k válečnému konfliktu, ve kterém ji připravilo o čtvrtinu území. Příběh Gruzie dobře ukazuje, jak by to mohlo dopadnout, kdyby se Američané v první vlně rozhodli pro „reaktivní“ scénář.

Po zkušenosti s Gruzii se Západ snažil stabilizovat Ukrajinu pomocí „měkké síly“ Evropské unie. Jenže i tady šlo jen o polovičatou politiku. Projekt tzv. Východního partnerství byl spíše chápán jako odkladiště pro ty, s nimiž EU jako se členy nepočítala. Když pak loni na podzim došlo na lámání chleba a ukrajinský prezident se rozhodoval mezi „evoluční“ nabídkou EU na postupnou liberalizaci obchodu a harmonizaci s eurolegislativou na straně jedné a mezi tvrdými penězi a levným plynem od Putina na straně druhé, hrálo Rusko logicky s vyššími kartami než Brusel. Můžeme se jen dohadovat, jak by dnes střední Evropa vypadala, kdyby Američané kdysi vsadili na scénář evoluční. Dnešní jen planá a verbální reakce na ruskou agresi na Krymu nás každopádně opravňuje ke skepsi...

Nesrovnáváme zde ale nesouměřitelné? Gruzie i Ukrajina jsou oproti státům střední Evropy politicky, geopoliticky i hospodářsky v odlišné situaci.

Samozřejmě, lidé ve střední Evropě se dnes mohou chlácholit pocitem, že nám v Praze, Budapešti či Varšavě nic takového jako na Krymu nehrozí. Jsme přece střední Evropa, žádný Východ. To je ovšem bláhová iluze. I Ukrajina je do dnes signatářem mezinárodně platné smlouvy, která má garantovat její bezpečnost a neporušitelnost její územní integrity. Přesto se Krymem valí ruská vojska a svět jen bezmocně protestuje. Smlouvy, které nejsou podepřeny vůlí konat, se bohužel mohou v mezinárodních vztazích změnit jen v cár papíru.

Totéž samozřejmě platí i pro Severoatlantickou smlouvu, která v roce 1949 založila NATO. Ano, NATO je stále nejsilnější vojenskou organizací na světě a smluvní článek 5 dává nezpochybnitelné právní garance. Jeden za všechny, všichni za jednoho, říká se. Nicméně realita posledních let je znepokojivá. Přestože počet evropských členů se od roku 1999 rozšířil o dvanáct, relativní obranné výdaje evropských spojenců se proti Spojeným státům výrazně snížily. Ona kdysi slíbená dvě procenta z HDP dnes na obranu nevydává skoro nikdo. Slabou potenci a malé schopnosti Evropanů ukázalo vojenské angažmá NATO ve všech posledních operacích. Od Bosny přes Kosovo až po Afghánistán a Libyi.

USA však věnují z rozpočtu na vojenské výdaje vysoké částky, jejich vojenské angažmá je stále ohromující, za což sklízí – obzvláště v obtížných dobách hospodářské krize – značnou kritiku.

Politika Spojených států se pod vedením Baracka Obamy bohužel změnila. Dřívější leadership je pryč. Poslední drastické ar-

MŮŽEME SE JEN DOHADOVAT,

jak by dnes střední Evropa vypadala, kdyby Američané kdysi vsadili na scénář evoluční. Dnešní jen planá a verbální reakce na ruskou agresi na Krymu nás každopádně opravňuje ke skepsi.

mádní škrty – spojené s malým zájmem o mezinárodní dění, s přenecháváním iniciativy Rusku (Sýrie, Ukrajina) a s postupným snižováním americké přítomnosti v Evropě – NATO také oslabují. To vše se přitom děje v situaci, kdy ostatní světové mocnosti – Ruskem počínaje a Čínou a Indií konče – rekordně zbrojí a v mezinárodních vztazích přebírají iniciativu. Západ si současně dává góly do vlastní branky – naposledy třeba nasloucháním v zásadě sabotážnímu a vlastizrádnému chování lidí jako Edward Snowden. Muž, který byl ještě před deseti

lety byl logicky označen za agenta nepřítelů, je dnes – naprosto nesmyslně – vítán v západoevropských médiích a politických kruzích jako ochránce našeho pohodlí a blaha.

Co byste tedy doporučil občanům a politikům ve vztahu k naší zahraničně-bezpečnostní angažovanosti?

Budíček! Je nutné zvolat: Vstávat, do práce! Bezpečnost opravdu není samozřejmost! Lidstvo i mnohé národy už mnohokrát doplatily na iluzi, že nic nehrozí. Hrozí, jen si to musíme umět přiznat a také musíme něco dělat.

RNDR. ALEXANDR VONDRA

- ředitel Centra transatlantických vztahů na vysoké škole CEVRO Institut,
- bývalý mluvčí Charty 77, jeden z autorů petice Několik vět a spoluzakladatel Občanského fóra,
- v letech 1990–1992 působil jako zahraničněpolitický poradce prezidenta Václava Havla,

- na jaře 1990 inicioval setkání intelektuálů a vrcholných představitelů Československa, Maďarska a Polska v Bratislavě, které následně vyústilo ve visegrádskou spolupráci,
- v letech 1992–1997 byl prvním náměstkem ministra zahraničních věcí. Vedl český tým, který rozdělával československou zahraniční službu, byl českým vyjednavatelem při jednání s Německem o společné deklaraci a zahajoval rozhovory o přistoupení ČR k NATO,
- v letech 1997–2001 byl českým velvyslancem ve Spojených státech a v letech 2001–2002 zmocněncem české vlády pro přípravu summitu NATO v Praze,
- od září 2006 do ledna 2007 byl ministrem zahraničních věcí ČR v první Topolánkové vládě. Od ledna 2007 do května 2009 byl místopředsedou vlády pro evropské záležitosti v druhé Topolánkové vládě. Ve vládě Petra Nečase byl v době od července 2010 do prosince 2012 ministrem obrany,
- za činnost ve prospěch lidských práv, demokracie a mezinárodního porozumění obdržel četná zahraniční ocenění (americkou National Endowment for Democracy Medal, státní vyznamenání v Polsku a Lotyšsku, Záslužný kříž ministra obrany ČR a Záslužnou medaili generálního tajemníka NATO, Cenu za porozumění, toleranci a mír od německé Společnosti pro zahraniční vztahy).